

DFC STUDIJA

Izbori pod lupom: Prijetnje izbornom procesu u Crnoj Gori





IZBORI POD LUPOM:

**Prijetnje izbornom
procesu u Crnoj Gori**

Sadržaj:

1 – Uvod	4
2 – Rusko djelovanje u Evropi	6
Ciljevi Rusije u Evropi	7
Metode ruskog djelovanja	8
Ruske informacione kampanje u Evropi	10
3 – Miješanje u izborni proces: analiza parlamentarnih izbora u evropskim zemljama	12
Njemačka	13
Češka	15
Rumunija	16
Francuska	17
Mađarska	18
Zaključak	19
4 – Parlamentarni i lokalni izbori u Crnoj Gori 2027. godine	19
Izborna reforma	20
Izborni scenariji	21
Instrumenti stranog uticaja	21
Potencijal za destabilizaciju	22
Nove ruske operacije	23
5 – Preporuke za jačanje otpornosti i zaštitu izbornog procesa u predizbornom periodu u Crnoj Gori	26
Reference	29

Uvod

01

Crna Gora ulazi u izborni ciklus 2027. godine u uslovima produžene političke nestabilnosti, fragmentisanog partijskog sistema i izražene društvene polarizacije. Najnovija studija Digitalnog forenzičkog centra Izbori pod lupom: Prijetnje izbornom procesu u Crnoj Gori posvećuje posebnu pažnju izborima kao najosjetljivijoj tački demokratskog procesa. Primjeri Njemačke, Češke, Rumunije, Francuske, Moldavije i Mađarske ilustruju kako se rusko miješanje prilagođava lokalnom kontekstu, ali i oslanja na slične metode.

Analizirajući period od početka ruske agresije na Ukrajinu 2022. godine, geopolitička slika Evrope je duboko i trajno transformisana. Rusija, nekada akter koji je kroz energetske zavisanost, ekonomske veze i hibridne mreže uticaja oblikovala politike niza evropskih država, suočila se sa dramatičnim sužavanjem prostora za djelovanje unutar Evropske unije i njenog neposrednog okruženja. Sankcije, koordinisani diplomatski odgovori, ubrzano okretanje ka alternativnim izvorima energije i rastuća svjesnost evropskih institucija o metodama Kremlja zajedno su doveli do erozije ruskih pozicija u ključnim segmentima evropskog političkog i ekonomskog prostora. Sličan proces karakteriše i druge autoritarne aktere, koji su se suočili sa povećanim pritiskom demokratskih partnerstava i međunarodnih mehanizama za zaštitu izbornog integriteta.

Međutim, upravo takav gubitak pozicija doveo je do adaptacije i intenziviranja ruskih hibridnih aktivnosti. Kako direktni kanali uticaja slabe, Rusija i njeni proksi akteri agresivnije koriste svaki raspoloživi prostor za destabilizaciju demokratskih sistema, naročito u periodima izbornih procesa, institucionalnih kriza i društvenih tenzija. Savremeno rusko djelovanje u Evropi više nije ograničeno na klasičnu diplomatiju, propagandu ili ekonomski pritisak. Ono se razvilo u složen sistem hibridnih operacija koji kombinuje dezinformacije, sajber aktivnosti, političko uplitanje, podršku ekstremističkim akterima, instrumentalizaciju organizovanog kriminala, korišćenje religijskih i identitetskih narativa, kao i nove oblike ekonomskog i energetskog vezivanja.

Zato je osnovni cilj studije da kroz analizu dokumentovanih slučajeva ruskog miješanja u izborne procese u Evropi rasvijetli obrasce i metode koji su već testirani na tlu EU. Takođe, jedan od ciljeva je i da procijenimo realne rizike primjene sličnih operativnih modela u predizbornom periodu u Crnoj Gori u susret parlamentarnim i lokalnim izborima 2027. godine. Značajno je istaći da studija identifikuje ključne ranjivosti crnogorskog izbornog, medijskog i institucionalnog sistema koje mogu biti eksploatisane malignim vanjskim uticajima.

Zaključni dio studije posvećen je preporukama za jačanje otpornosti u predizbornom periodu koji će biti odlučujući ne samo za unutrašnju stabilnost Crne Gore, već i za tempo evropskih integracija i dugoročnu geopolitičku orijentaciju države.

Rusko djelovanje u Evropi

02

Ciljevi Rusije u Evropi

Rusija je u posthladnoratovskom periodu razvila slojevit i adaptivnu strategiju prema Evropi, koja objedinjuje tradicionalne oblike tvrde moći sa sofisticiranim mekim i hibridnim instrumentima uticaja. U tom kontekstu često se koristi koncept Westpolitik, kojim se označava skup politika i praksi putem kojih Kremlj nastoji da oblikuje političko ponašanje i suverenitet susjednih država, oslanjajući se na kombinaciju prinude, saradnje i, po potrebi, vojne sile.¹ Krajnji cilj strategije jeste da Rusija bude priznata kao globalna sila sa legitimnim pravom na sferu uticaja u postsovjetskom prostoru, ali i da doprinese formiranju šireg geopolitičkog bloka koji bi mogao djelovati kao protivteža evropskoj i transatlantskoj dominaciji.²

Savremena ruska spoljnopolitička praksa ukazuje na karakter države koja djeluje kao postimperijalistički akter, u kojem su meka moć, različiti oblici prinude i vojna sila integrisani u jedinstven operativni okvir. Posebno značajno mjesto u ruskoj strategiji zauzimaju hibridne aktivnosti u takozvanoj sivoj zoni, koje obuhvataju širok spektar djelovanja ispod praga otvorenog oružanog sukoba.³ To uključuje dezinformacije, sajber napade, sabotaze kritične infrastrukture, političko uplitanje i manipulaciju društvenim podjelama. Korišćenjem medijskih platformi i koordinisanih mreža za širenje narativa Rusija nastoji da oslabi političku koheziju evropskih društava, podstakne podjele i ojača aktere koji dovode u pitanje evropske i evroatlantske integracije. Paralelno, kroz angažman sa ruskogovornim zajednicama, kulturnim institucijama i različitim oblicima narodne diplomatije, Kremlj razvija dugoročne kanale uticaja unutar samih evropskih društava. To dodatno povećava ranjivost demokratskih sistema, naročito u regionima poput Istočne Evrope i Zapadnog Balkana.

U strateškom smislu, ruski ciljevi se mogu posmatrati višedimenzionalno. Prvi cilj se odnosi na uspostavljanje dominantnog uticaja u postsovjetskom prostoru, kroz ograničavanje suvereniteta susjednih država, održavanje njihove ekonomske i bezbjednosne zavisnosti i sprečavanje njihove integracije u zapadne strukture. Drugi podrazumijeva podiranje postojećeg međunarodnog poretka i slabljenje evropske i transatlantske bezbjednosne arhitekture, prije svega kroz fragmentaciju političkog jedinstva unutar Evropske unije i NATO saveza. Treći cilj je usmjeren na očuvanje unutrašnje stabilnosti režima kroz instrumentalizaciju spoljnopolitičkih sukoba, koji služe kao sredstvo mobilizacije društvene podrške i legitimizacije centralizovane vlasti. Svi ciljevi se međusobno prožimaju: s jedne strane, slabljenje Zapada olakšava širenje ruske sfere uticaja, a s druge, spoljnopolitički uspjesi doprinose unutrašnjoj konsolidaciji režima.

Dodatnu dimenziju odnosa Evrope i Rusije predstavlja potencijalni uticaj šireg geopolitičkog okruženja, uključujući krize na Bliskom istoku. Sukob između Sjedinjenih Američkih Država i Irana kreira poremećaje u globalnom energetsom snabdjevanju, čime se evropske države dovode u situaciju povećane energetske nesigurnosti. U takvim okolnostima Rusija bi mogla pokušati da iskoristi svoju ulogu ključnog dobavljača energenata, kako bi ojačala pregovaračku poziciju i eventualno podstakla selektivnu fleksibilnost evropske politike sankcija.

U tom kontekstu, dodatnu stratešku prednost za Rusiju trenutno predstavlja i vidljivo slabljenje transatlantskih odnosa između Evrope i Sjedinjenih Američkih Država, naročito uslovljeno promjenama u pristupu američke administracije predvođene Donaldom Trampom. Njegova politika, obilježena skepticizmom prema multilateralnim institucijama, relativizacijom značaja NATO saveza i insistiranjem na bilateralnim odnosima i ekonomskom

Ključni ruski informacijski narativi u Evropi

MASTER NARATIV	KLJUČNI PODNARATIVI	STRATEŠKI EFEKAT
<p>↘ Zapad u krizi</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Liberalna demokratija proizvodi nestabilnost i podjele • Evropa prolazi kroz moralnu i identitetsku krizu • Migracije, ekonomski pritisci i kulturni konflikti potvrđuju propadanje Zapada 	Slabljenje povjerenja u zapadne institucije i demokratski model
<p>↘ Gubitak suvereniteta i zapadno miješanje</p>	<ul style="list-style-type: none"> • EU i NATO ograničavaju autonomiju država • Evropske i evroatlantske integracije znače prenos odlučivanja na spoljne centre moći • Obojene revolucije i protesti predstavljaju se kao instrumenti spoljnog uplitanja 	Podsticanje suverenizma, nepovjerenja prema reformama i otpora integracijama
<p>↘ Rusija kao zaštitnik tradicionalnog poretka</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Rusija brani religiju, porodicu i tradicionalne vrijednosti • Suverenizam se suprotstavlja globalizmu i nadnacionalnim elitama • Postsovjetski prostor predstavlja legitimnu sferu ruskog uticaja 	Jačanje proruskih i konzervativnih političkih orijentacija
<p>↘ Zapad kao agresor i licemjer</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Zapad provocira sukobe i vodi posredničke ratove • Zapadni mediji manipulišu istinom i služe političkim elitama • Sankcije Rusiji štete Evropi i produbljuju energetska nesigurnost • Zapad primjenjuje dvostruke standarde u demokratiji, ljudskim pravima i međunarodnom pravu 	Relativizacija odgovornosti Rusije i jačanje anti-zapadnih stavova

Napomena: Ovi narativi funkcionišu kao međusobno povezani sistem i prilagođavaju se lokalnim političkim, istorijskim i društvenim kontekstima

protekcijonizmu, dovela je do narušavanja povjerenja između evropskih partnera i Vašingtona. Takav pristup otvorio je prostor za produbljivanje strateške autonomije Evrope, ali je istovremeno generisao fragmentaciju i nesigurnost u pogledu kolektivne bezbjednosti. U tom vakuumu, Rusija može efikasnije eksploatirati razlike među zapadnim saveznicima, jačati antiEU i antiNATO narrative, i podsticati političke aktore u Evropi, koji zagovaraju distanciranje od transatlantskih veza.⁴ Međutim, ukoliko evropske države uspiju da prevaziđu unutrašnje podjele i konsoliduju zajedničku spoljnopoličku i bezbjednosnu strategiju, ti izazovi mogu djelovati kao katalizator za dugoročno jačanje evropske kohezije, strateške autonomije i otpornosti. Na taj način bi se u konačnici unaprijedila njena

globalna pozicija i sposobnost da odgovori na kompleksne bezbjednosne prijetnje.

Metode ruskog djelovanja

Ruske hibridne operacije prema Evropi predstavljaju složen, višeslojan i adaptivan model djelovanja usmjeren na slabljenje političke kohezije, institucionalne otpornosti i bezbjednosne sposobnosti evropskih država. Njihova osnovna karakteristika je djelovanje ispod praga otvorenog oružanog sukoba kombinovanjem informacionih, političkih, bezbjednosnih, ekonomskih i društvenih instrumenata koji se međusobno nadopunjuju. Cilj takvih operacija nije isključivo generisanje pojedinačnih kriza, već dugoročno podri-

vanje povjerenja u demokratske institucije, slabljenje transatlantskog jedinstva, usporavanje evropskih integracionih procesa i produbljivanje unutrašnjih podjela unutar evropskih društava.

Jedan od ključnih instrumenata ruskog hibridnog djelovanja jesu dezinformacije i šire operacije informacionog manipulisanja. Njihova funkcija nije samo širenje netačnih ili obmanjujućih sadržaja, već oblikovanje političkog i društvenog ambijenta u kojem raste nepovjerenje prema institucijama, medijima i demokratskim procedurama. Posebna opasnost dezinformacionih operacija leži u njihovoj sposobnosti da eksploatišu već postojeće društvene pukotine, uključujući identitetske sporove, ekonomske frustracije, migraciona pitanja i nepovjerenje prema političkim elitama.

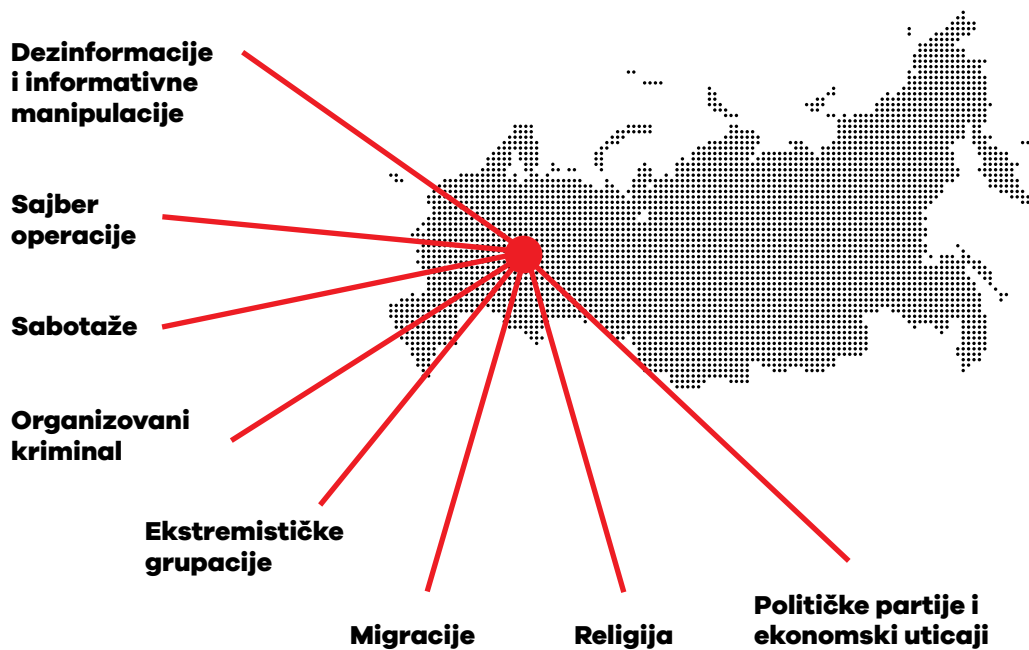
Sajber operacije predstavljaju drugi važan stub ruskog hibridnog pristupa. Njihov značaj prevazilazi tehničku dimenziju, jer sajber napadi istovremeno imaju operativnu, psihološku i političku funkciju. Oni mogu biti usmjereni na državne institucije, izborne procese, medijske kuće, energetske sisteme, transportnu infrastrukturu i druge sektore od strateškog značaja. Pored krađe podataka i kompromitovanja informacionih sistema, ciljevi tih aktivnosti su: idemonstracija ranjivosti evropskih država, stvaranje osjećaja nesigurnosti i opterećivanje institucionalnih kapaciteta. U širem smislu, sajber prostor omogućava Rusiji da uz relativno ograničene troškove proizvodi disproporcionalne političke i bezbjednosne efekte.

Posebno opasnu komponentu ruskih hibridnih operacija čine sabotaze, odnosno, prikrivene aktivnosti usmjerene protiv kritične infrastrukture, logističkih lanaca, transportnih sistema i drugih osjetljivih tačaka evropske bezbjednosti. Sabotaze imaju dvostruki efekat: neposredno izazivaju materijalnu štetu ili poremećaje, istovremeno proizvodeći i snažan psihološki efekat kroz demonstraciju ranjivosti drža-

ve i osjećaj da bezbjednosni sistem nije u potpunosti pod kontrolom. Posebnostruske strategije leži u visokom stepenu poricanja i otežanoj atribuciji, što omogućava destabilizujuće djelovanje bez formalnog preuzimanja odgovornosti.

U tom smislu, organizovani kriminal predstavlja izuzetno koristan kanal za izvođenje hibridnih operacija. Kriminalne mreže mogu pružiti logistiku, ilegalne finansijske tokove, krijumčarske rute, falsifikovana dokumenta, izvršioce za nasilne ili prikrivene zadatke, te infrastrukturu pogodnu za operacije koje zahtijevaju visok nivo tajnosti i mogućnost poricanja. Veza između hibridnog djelovanja i organizovanog kriminala posebno je značajna jer omogućava državi da koristi nelegitimne aktere za ostvarivanje političkih i bezbjednosnih ciljeva, pri čemu operacije formalno mogu izgledati kao izolovani kriminalni incidenti, a ne kao dio šire strateške kampanje. Na taj način se dodatno zamagljuje granica između bezbjednosne prijetnje i kriminalne aktivnosti.

Ekstremističke grupe, naročito krajnje desne, ultranacionalističke i paravojne mreže, imaju važnu ulogu u ruskoj hibridnoj strategiji jer služe kao lokalni pojačivači proruskih narativa i kao instrument društvene destabilizacije. Njihova vrijednost za Moskvu je u činjenici da mogu širiti antiEU, antiNATO i antimigrantske poruke, produbljivati identitetske podjele, pritiskati političke protivnike i, u pojedinim slučajevima, obezbijediti bazen za prikriveno operativno djelovanje uz visok stepen poricanja odgovornosti. Time se dodatno zamagljuje granica između ideološkog ekstremizma, kriminala i državnog uticaja. U bezbjednosnom smislu, ekstremističke grupe predstavljaju ozbiljnu prijetnju jer mogu djelovati kao katalizator političkog nasilja, uličnih nereda, zastrašivanja protivnika, ciljanih napada i sabotaza, ali i kao kanal za radikalizaciju i mobilizaciju pojedinaca spremnih na nasilno djelovanje. Opasnost od takvih skupina



Grafik 1: Metode Ruskog uticaja

dodatno se pojačava kada se povežu sa transnacionalnim mrežama, kriminalnim strukturama i digitalnim platformama za propagandu i regrutaciju. Tada postaju faktor koji, ne samo da produbljuje društvenu polarizaciju, već i direktno ugrožava javni red, institucionalnu stabilnost i unutrašnju bezbjednost država.

Migracije takođe mogu biti instrumentalizovane kao sredstvo političkog pritiska i destabilizacije. U ruskom hibridnom pristupu, migracioni tokovi mogu poslužiti kao mehanizam za opterećivanje graničnih i administrativnih kapaciteta evropskih država, podsticanje političkih tenzija i jačanje polarizacije unutar društava. Pitanje migracija je posebno pogodno za hibridno djelovanje jer istovremeno aktivira bezbjednosne, humanitarne, identitetske i političke komponente, čime se otvara prostor za manipulaciju javnim percepcijama i dodatno radikalizovanje političkog diskursa. U takvim okolnostima, migracije prestaju da budu samo socijalno ili humanitarno pitanje i postaju sredstvo strateškog pritiska na evropsko jedinstvo.

Religija predstavlja dugoročniji i suptilniji kanal ruskog uticaja, naročito u sredinama u kojima vjerski identitet ima snažnu političku i društvenu ulogu. Kroz oslanjanje na konzervativne vrijednosne obrasce, narative o zaštiti tradicionalne porodice, pravoslavnog identiteta i duhovnog nasljeđa, Rusija nastoji da izgradi mreže simboličke i političke lojalnosti unutar evropskih društava. Takvo djelovanje nije ograničeno samo na vjersku sferu, već se prenosi i na politički prostor, gdje religijski autoritet može biti iskorišćen za legitimizaciju proruskih stavova, anti-zapadnih narativa i otpora evropskim integracijama. U regionima sa izraženim identitetskim podjelama, religijski kanal ima dodatni destabilizujući potencijal, jer povezuje geopolitiku sa pitanjima istorije, kulture i kolektivne pripadnosti.

Efikasnost ruskih hibridnih operacija proizlazi upravo iz njihove međusobne povezanosti. Dezinformacije pripremaju društveni teren, sajber napadi i sabotaže proizvode osjećaj ranjivosti, organizovani kriminal omogućava prikriveno operativ-

no djelovanje, migracije stvaraju politički i društveni pritisak, dok religijski i identitet-ski narativi obezbjeđuju dublju društvenu penetraciju. Zbog toga se ruske aktivnosti ne mogu posmatrati kao niz odvojenih incidenata, već kao integrisana strategija čiji je krajnji cilj slabljenje evropske kohezije, kompromitovanje demokratske otpornosti i ograničavanje sposobnosti Evrope da djeluje kao jedinstven i geopolitički autonoman akter.

Ruske informacione kampanje u Evropi

Ruska strategija informativnog i političkog uticaja u Evropi oslanja se na nekoliko međusobno povezanih master narativa. Oni zajedno čine koherentan sadržajni okvir usmjeren na slabljenje zapadnih institucija, fragmentaciju društava i jačanje alternativnih geopolitičkih orijentacija. U njegovom središtu je narativ o Zapadu kao prostoru duboke političke, ekonomske i moralne krize, u kojem liberalna demokratija navodno proizvodi nestabilnost, društvene podjele i gubitak identiteta. U okviru istog diskurzivnog obrasca, posebno mjesto zauzima narativ o navodnom miješanju Zapada u unutrašnje poslove suverenih država. Na taj način Evropsku uniju i NATO predstavljaju kao aktere koji kroz političke, ekonomske i bezbjednosne mehanizme ograničavaju autonomiju nacionalnih vlada. Takva interpretacija insistira na tvrdnji da procesi evropskih i evroatlantskih integracija podrazumijevaju gubitak stvarnog suvereniteta, jer države navodno prepuštaju ključne odluke spoljnim centrima moći. Time se pojačava nepovjerenje prema reformama, međunarodnim partnerstvima i demokratskim institucijama, dok se istovremeno legitimizuju politički akteri i politike koje zagovaraju izolacionizam,

jačanje centralizovane vlasti i distanciranje od zapadnih saveza.

Paralelno, Rusija se pozicionira kao zaštitnik tradicionalnih vrijednosti, naglašavajući ulogu religije, porodice i nacionalnog suvereniteta, nasuprot Zapadu kojeg prikazuje kao ideološki radikalizovanog i kulturno dekadentnog. Narativ se nadovezuje na širi diskurs suverenizma, kojim se promovise ideja da države treba da povrate punu kontrolu nad političkim i ekonomskim odlukama, uz odbacivanje nadnacionalnih struktura i globalističkih elita. U geopolitičkom smislu, posebno mjesto zauzima narativ o postsovjetskom prostoru kao legitimnoj sferi ruskog uticaja, gdje se djelovanje Moskve, naročito prema Ukrajini, predstavlja kao odbrambena reakcija na širenje Zapada, a ne kao agresivna politika.

Dodatno, ruski diskurs insistira na tezi da Zapad provocira sukobe i vodi posredničke ratove, čime se odgovornost za destabilizaciju međunarodnog poretka prebacuje na zapadne aktere. Istovremeno, sistematski se delegitimizuju zapadni mediji kroz tvrdnje o njihovoj pristrasnosti i političkoj instrumentalizaciji. Time se otvara prostor za alternativne izvore informacija i narative koji su često usklađeni sa interesima Kremlja. Naglašeno se eksploatiše i pitanje energetske zavisnosti Evrope, uz poruku da su sankcije protiv Rusije kontraproduktivne i štetne po same evropske države. Konačno, važan element šireg konteksta čini i narativ o licemjerju Zapada, koji ukazuje na navodne dvostruke standarde u primjeni principa demokratije, ljudskih prava i međunarodne zakonske regulative, čime se relativizuje kritika upućena Rusiji. Svi narativi funkcionišu kao integrisan sistem koji se fleksibilno prilagođava različitim nacionalnim i regionalnim kontekstima.

Miješanje u izborni proces: analiza parlamentarnih izbora u evropskim zemljama

03

Njemačka



Vanredni parlamentarni izbori za Bundestag održani su 23. februara 2025. godine u politički i bezbjednosno osjetljivom kontekstu obilježenom ratom u Ukrajini, ekonomskom stagnacijom, energetsom nesigurnošću i jačanjem krajnje desnice. Izlaznost je iznosila 82,5%, što potvrđuje visok nivo političke mobilizacije. Alternativa za Njemačku (AfD) osvojila je 20,8% glasova i 152 poslanička mjesta, čime je dodatno učvrstila svoju poziciju u njemačkom političkom sistemu.⁵ Upravo zbog takvog ambijenta, njemački izbori nijesu bili dominantno meta pokušaja tehničke kompromitacije izbornog procesa, već prije svega meta informacionog uticaja usmjerenog na oblikovanje percepcije birača, produbljivanje nepovjerenja i jačanje političkih aktera čije su pozicije kompatibilne sa interesima Moskve.

Ključna karakteristika ruskog miješanja u njemački izborni proces bila je višeslojna dezinformaciona infrastruktura, u kojoj su se međusobno povezivali lažni medijski sajtovi, mreže lažnih naloga, pseudo-medijski portali i amplifikacija sadržaja preko društvenih mreža. Posebno je značajna operacija Doppelgänger, čiji je osnovni metod bio kloniranje i imitiranje sajtova postojećih medija i javnih institucija kako bi se lažni sadržaj predstavio kao vjerodostojna vijest.⁶ Njemačko Ministarstvo vanjskih poslova u tehničkom izvještaju na Fejsbuku navelo je da se kampanja oslanjala i na plaćene oglase koji su vodili ka lažnim sajtovima, dok su Jutjub i TikTok korišćeni za širenje video-sadržaja. Širi

ekosistem je uključivao i dodatnu distribuciju preko drugih platformi. Istrage EU DisinfoLab i njemačkih institucija pokazuju da je srž kampanje bila upravo proizvodnja kopija legitimnih medija, kako bi prikriili propagandu iza vizuelno poznatih i profesionalno dizajniranih formata.

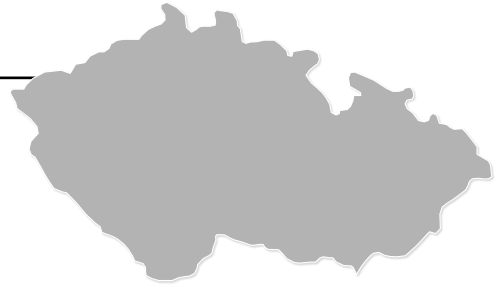
Na operativnom nivou, sadržaj nije širen stihijski, već kroz model koji kombinuje sleeper naloge, pseudo-medijske stranice i koordinisanu amplifikaciju. Njemačko ministarstvo unutrašnjih poslova je 21. februara 2025. upozorilo da mreža povezana sa operacijom Storm-1516 pokušava da utiče na saveznu izbornu kampanju putem lažnih video-snimaka i pseudo-medijskih sajtova u Hamburgu i Lajpcigu. Prema tom upozorenju, mreža je prvo gradila privid autentičnosti kroz neutralan ili blago proruski sadržaj, da bi se zatim aktivirala za širenje manipulativnih poruka. Rojters je ranije zabilježio da je CeMAS identifikovao stotine objava na platformi X sa obrascima tipičnim za Doppelgänger, koje su dijelile linkove ka falsifikovanim njemačkim medijskim sajtovima, pri čemu je sadržaj bio dodatno pojačan mrežama lažnih naloga i dosegoao milione pregleda.⁷ Nekoliko dana prije izbora istraživači su identifikovali i mrežu sa više od 700 lažnih naloga, koja je promovisala proruske narative i targetirala tadašnjeg favorita Fridriha Merca. Ona je uključivala i AI generisane slike i poruke koje su Njemačku predstavljale kao zemlju u ekonomskom slomu zbog podrške Ukrajini.

Sadržajno, kampanja je bila usmjerena na eksploataciju najosjetljivijih tema njemačke javnosti: ekonomije, cijena energije, migracija, bezbjednosti i rata u Ukrajini. COREKTIV je otkrio da je mreža povezana sa Storm-1516 uspostavila više od 100 njemačkih sajtova za širenje lažnih priča pred izbore, pri čemu su mete bili istaknuti političari i institucije.⁸ Među plasiranim narativima bile su izmišljene optužbe protiv Roberta Habeka, iskonstruisane tvrdnje o Analeni Berбок, apsurdne priče o navodnoj mobilizaciji 500.000 muškaraca za operaciju u Istočnoj Evropi, kao i dezinformacija da je Njemačka potpisala sporazum o dovođenju 1,9 miliona Kenijaca. Suština nije bila samo diskreditacija pojedinaca, već proizvodnja konstantnog osjećaja haosa, moralne kompromitovanosti elita i institucionalne nesigurnosti. Upravo je to logika information laundering modela: prvo se laž plasira na marginalnom ili potpuno fabrikovanom sajtu, zatim je preuzimaju influenseri i anonimni nalozi, a potom ona ulazi u širi digitalni opticaj kao navodno legitimna kontroverza.

Ključni narativi bili su usmjereni na teme koje već proizvode podjele u njemačkom društvu: ekonomska kriza, cijene energije, migracije, bezbjednost i pomoć Ukrajini. Cilj nije bio da se promovišu pojedinačne laži, već da se stvori širi utisak institucio-

nalnog haosa, nepouzdanosti političkih elita i propasti postojećeg političkog modela. Ambicije ruske kampanje bile su da ojačaju AfD, diskredituju mejnstrim partije i pojačaju ekonomski strah birača.

Institucionalni odgovor Njemačke pokazuje da Berlin nije tretirao te aktivnosti kao izolovane medijske incidente, već kao pitanje nacionalne bezbjednosti. Njemačka obavještajna služba je još u novembru 2024. formirala posebnu radnu grupu za sprečavanje stranog uticaja na savezne izbore, najznačajniji korak uslijedio je 12. decembra 2025. godine. Tada je Ministarstvo vanjskih poslova Njemačke javno saopštilo da na osnovu sveobuhvatne analize obavještajnih službi može da pripiše Rusiji i kampanju Storm-1516 usmjerenu na uticaj i destabilizaciju posljednjih saveznih izbora, kao i druge hibridne aktivnosti. U istom saopštenju navedeno je da postoje čvrsti dokazi, da su u kampanji korišćeni dipfejk (deepfake) kadrovi, pseudo-novinarski sajtovi i izmišljena svjedočenja, te da je zbog toga ruski ambasador pozvan u Ministarstvo vanjskih poslova. Potez je posebno važan jer predstavlja rijedak primjer eksplicitne diplomatske reakcije zasnovane na javnoj atribuciji ruskog miješanja u izborni i politički proces jedne velike evropske države.⁹



Parlamentarni izbori u Češkoj održani su 3. i 4. oktobra 2025. godine u ambijentu izraženog ekonomskog nezadovoljstva, rasta troškova života, pada realnih prihoda i snažne političke polarizacije oko pomoći Ukrajini, migracija i odnosa prema Evropskoj uniji. Pobjedila je stranka ANO Andreja Babiša sa oko 34,5% glasova i 80 od 200 poslaničkih mjesta. Istovremeno, istraživanja su ukazivala na duboko nepovjerenje prema političkoj klasi. Čak 91% ispitanika navelo je da političari ne ispunjavaju svoja obećanja, što je predstavljalo posebno povoljno okruženje za širenje manipulativnih poruka.¹⁰

Miješanje u izborni proces sprovedeno je, prije svega, kroz digitalni informacioni prostor. Ključnu ulogu imali su proruski i prokremaljski portali, rebrendirani propagandni kanali, anonimni nalozi na društvenim mrežama, kao i koordinisane TikTok mreže. Rojters je pred izbore izvjestio da je identifikovano 286 anonimnih TikTok naloga koji su širili proruske poruke i podržavali radikalne partije, dometa između pet i devet miliona pregleda sedmično. Uz TikTok, značajnu ulogu imali su i Telegram, X i proksi portali koji su omogućavali da se politički i propagandni sadržaj širi kroz više međusobno povezanih kanala.¹¹

Ključni narativi bili su usmjereni na podrivanje povjerenja u izborni proces, delegitimizaciju institucija, širenje anti-EU i antiukrajinskih stavova i jačanje osjećaja da češke političke elite djeluju protiv interesa sopstvenih građana. Prema izvještaju FIMI-ISAC/GLOBSEC, tri centralna metanarativa bila su izborna manipulaci-

ja, anti-EU diskurs i anti-Ukrajina. U tom okviru širene su poruke o navodnoj izbornoj prevari i institucionalnoj zavjeri (uključujući i tvrdnje o mogućem rumunskom scenariju) narativi o diktatu Brisela, gubitku suvereniteta i korumpiranosti evropskih struktura. Plasirane su i objave da pomoć Ukrajini ide na štetu čeških građana, produbljuje ekonomsku krizu i povećava bezbjednosne rizike. Antiukrajinski sadržaj je dodatno pojačavan predstavljanjem Ukrajine i ukrajinskih migranata kao izvora nestabilnosti i društvenog opterećenja.¹²

Institucionalni odgovor Češke bio je usmjeren na zaštitu integriteta informacionog prostora i jačanje otpornosti birača. Regulator, Češki tehnički univerzitet (CTU), saradivao je sa velikim platformama i Evropskom komisijom u vezi sa rizicima po izborni integritet, a nakon prijava o koordinisanim TikTok nalogima slučaj je prosljeđen platformi i evropskim institucijama. CTU je takođe uspostavio poseban kontakt kanal i onlajn formu za prijavu incidenata, te pokrenuo javnu kampanju informisanja o zaštiti korisnika i izbornoj bezbjednosti na društvenim mrežama. Ministarstvo vanjskih poslova pokrenulo je kampanju My Home, My Vote radi pojašnjenja novog sistema glasanja poštom, dok je predsjednik Petr Pavel neposredno pred izbore javno naglasio transparentnost izbornog sistema i pozvao građane da ne podliježu manipulacijama.



Predsjednički izbori u Rumuniji 2024. godine desili su se u izuzetno osjetljivom geopolitičkom i bezbjednosnom kontekstu. Prvi krug održan je 24. novembra 2024, a pobjeda Kalina Đordeskua, kandidata sa izrazito anti-NATO i proruskim stavovima, odmah je otvorila pitanje stranog uticaja. Nekoliko dana kasnije rumunski Vrhovni savjet za nacionalnu odbranu deklasifikovao je dokumenta prema kojima je zemlja tokom izbornog perioda bila meta agresivnih hibridnih ruskih napada. Nakon toga je Ustavni sud 6. decembra iste godine poništio izborni proces i naložio da se izbori ponove.¹³

U rumunskom slučaju centralno mjesto nije imala samo klasična dezinformaciona kampanja, već kombinacija digitalne manipulacije, algoritamske amplifikacije i sumnje na nezakonito finansiranje kandidata. Prema deklasifikovanim nalazima na koje se poziva Rojters, Đordesku je bio masovno promovisan na TikToku kroz koordinisane naloge, sugerišuće algoritme i plaćenu promociju, iako je prijavio da je za kampanju potrošio nula sredstava. Rumunski regulator i druge institucije su zato vrlo rano ukazali da je TikTok mogao imati ključnu ulogu u manipulaciji javnim mnjenjem. Evropska komisija je 17. decembra 2024. otvorila formalni postupak protiv platforme zbog sumnje da nije adekvatno procijenila i ublažila sistemske rizike po izborni integritet u vezi sa rumunskim predsjedničkim izborima.¹⁴

Posebno važan element rumunskog slučaja odnosi se na finansiranje kampanje. Rumunski tužioci su već 7. decembra pokrenuli pretrese u okviru istrage o mogućem ilegalnom finansiranju predsjedničke kampanje, a fokus deklasifikovanih dokumenata bio je

upravo na Đordeskuovoj kampanji. Zvanične i sudske formulacije govorile su o netransparentnom finansiranju, izbornim nepravilnostima i manipulaciji glasovima. Istovremeno, medijski i istražni nalazi ukazivali da je TikTok promocija kandidata finansirana preko trećih aktera i mreža koje nijesu bile transparentno prijavljene. Zbog toga je najpreciznije reći da su rumunske institucije utvrdile snažne indikacije stranog i netransparentnog finansiranja u korist jednog kandidata, dok je direktna novčana veza sa ruskom državom ostala predmet bezbjednosnih procjena i istraga, a ne pravosnažno zatvorena činjenica.

Ključni narativi bili su usmjereni na antisistemska raspoloženja, nepovjerenje prema establišmentu, protivljenje pomoći Ukrajini i predstavljanje zapadnih saveza kao prijetnje rumunskom suverenitetu. Operacija nije bila važna samo zbog sadržaja poruka, već zbog načina na koji je kandidat iz marginalne pozicije u vrlo kratkom roku postao dominantno prisutan u digitalnom prostoru. Institucionalni odgovor bio je snažan: Ustavni sud je poništio izbore, tužilaštvo je otvorilo istrage o finansiranju kampanje. Predsjednik Klaus Johannis javno je pozvao na koordinisan evropski odgovor na rusko miješanje, a Evropska komisija je pokrenula postupak protiv TikToka.¹⁵ Rumunija je tako postala jedan od najupečatljivijih evropskih primjera u kojem su dezinformacije, algoritamska promocija i sumnje na prikriveno finansiranje zajedno tretirani kao prijetnja izbornom integritetu i nacionalnoj bezbjednosti. Epilog je da je na ponovljenim izborima, u maju 2025. godine, proevropski kandidat Nikušor Dan izabran za predsjednika Rumunije.



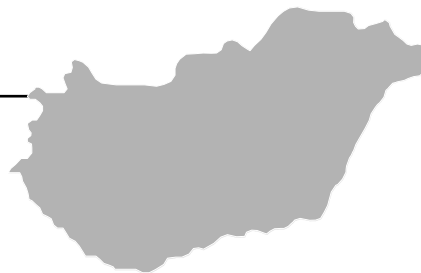
Vanredni parlamentarni izbori u Francuskoj održani su u dva kruga, 30. juna i 7. jula 2024. godine, nakon što je predsjednik Emanuel Makron raspustio parlament poslije poraza svoje koalicije na izborima za Evropski parlament. Izborna kampanja odigravala se u izrazito polarizovanom ambijentu, obilježenom usponom krajnje desnice, tenzijama oko migracija, ekonomskim pritiscima i snažnim podjelama u vezi sa ratom u Ukrajini.¹⁶

Rusko miješanje u francuski informacijski prostor oslanjalo se prije svega na dugotrajan i višeslojan dezinformacioni ekosistem. Francuske institucije su ranije identifikovale mrežu RRN/Doppelgänger, koja je uzurpacijom identiteta poznatih medija širila lažne članke o ratu u Ukrajini i njegovim posljedicama, dok je VIGINUM u februaru 2024. razotkrio i mrežu Portal Kombar, sastavljenu od 193 pro-ruska digitalna portala usmjerena na Francusku i druge zapadne države. Ta infrastruktura nije služila samo za objavu propagandnog sadržaja, već i za njegovo masovno umnožavanje, optimizaciju za pretraživače i širenje preko društvenih mreža.¹⁷

Tokom izbornog perioda naročito je bila važna kampanja Matrijoška (Matryoshka), koju je VIGINUM opisao kao prorusku operaciju usmjerenu na medije i fact-checking zajednicu. Logika je bila da se prvo plasira lažni sadržaj, a zatim da se on koordinisano širi preko mreža naloga na X-u, kroz odgovore medijima, javnim ličnostima i organizacijama za provjeru činjenica, kako bi se takve institucije uvukle u amplifikaciju same manipulacije. VIGINUM navodi da je Francuska bila jedna od ključnih meta te kampanje, pri čemu su lažno predstavljani francuski mediji,

državne institucije i javne ličnosti. Dominantni narativi bili su usmjereni na diskreditaciju francuske podrške Ukrajini, urušavanje povjerenja u medije i institucije, kao i stvaranje osjećaja nesigurnosti i društvenog haosa. U istom obrascu šireni su i konkretni manipulativni sadržaji, poput lažnog vladinog sajta o navodnoj mobilizaciji 200.000 Francuza za Ukrajinu, kampanje vezane za pojavu stjenica u Parizu, kao i amplifikacije grafita sa Davidovom zvijezdom, kako bi se produbile društvene tenzije.¹⁸

Institucionalni odgovor Francuske bio je vidljiv i relativno snažan. Francuska je preko VIGINUM-a sistematski mapirala i javno objavljivala tehničke izvještaje o ruskim operacijama, dok je Ministarstvo vanjskih poslova javno osudilo ruske aktere i njihove posrednike. U maju 2025. Pariz je saopštio da je grupa Storm-1516 korišćena u desetinama ruskih informacionih operacija i da je upravo tokom prijevremenih parlamentarnih izbora u Francuskoj u junu 2024. koristila posebno kompleksne obrasce miješanja u izborni proces. Francuska je istovremeno insistirala na odgovornosti platformi u okviru Akta o digitalnim uslugama EU i zajedno sa Njemačkom i Poljskom razvijala koordinisani odgovor na informacione manipulacije.



Parlamentarni izbori u Mađarskoj održani su 12. aprila 2026. godine u izrazito polarizovanom političkom ambijentu, u kojem su pitanja suvereniteta, odnosa prema Evropskoj uniji, pomoći Ukrajini i veza sa Rusijom bila među centralnim temama kampanje. Izlaznost je bila izuzetno visoka, iznad 79%, što je dodatno pokazalo značaj izbora, koji su u javnosti predstavljeni kao izbor između nastavka Orbánove politike i mogućeg zaokreta prema proevropskoj alternativi. Sam izborni dan protekao je uglavnom uredno, ali je cjelokupna kampanja bila obilježena dubokom političkom podjelom, dugotrajnim slabljenjem medijskog pluralizma i ozbiljnim problemima u pogledu demokratskog okvira u kojem se politička utakmica odvijala.

Ruski uticaj u mađarskom slučaju bio je vidljiv prije svega kroz koordinisano širenje proruskih i pro-Orbánovih narativa u digitalnom prostoru, posebno na Telegramu. Tokom kampanje širene su identične poruke preko više kanala u kratkim vremenskim intervalima, što ukazuje na organizovanu i usklađenu komunikacionu operaciju. Telegram je funkcionisao kao glavni prostor za proizvodnju i početnu distribuciju poruka, koje su se potom prelijevale na Facebook, X i druge mreže. U širenju sadržaja učestvovali su i kanali povezani sa ruskim medijskim strukturalama, kao i mreže koje su prevodile i prilagođavale ruski propagandni sadržaj mađarskoj publici.¹⁹

Ključni narativi bili su usmjereni na proizvodnju straha, jačanje suverenističkog diskursa i predstavljanje rata u Ukrajini kao neposredne prijetnje po Mađarsku. U javnom prostoru širene su poruke da Evrops-

ka unija ugrožava mađarski suverenitet, da spoljne sile pokušavaju da uvuku zemlju u rat sa Rusijom i da politički akteri povezani sa Briselom i Kijevom djeluju protiv Orbána i nacionalnih interesa Mađarske. Paralelno s tim, plasiran je i narativ da bi protivnici vlasti mogli pokušati da manipulišu izbornim rezultatom ukoliko Orbán ne pobijedi. Ovakve poruke nijesu bile izolovane, već su se uklapale u širi obrazac komunikacije u kojem su se ruski strateški narativi o ratu, Zapadu i Ukrajini preivali u mađarski politički prostor i dodatno pojačavali kroz domaće političke i medijske kanale.

Institucionalni odgovor na ovakvo djelovanje bio je slab i bez jasne javne atribucije stranog miješanja. Nije bilo otvorene diplomatske ili bezbjednosne reakcije prema Moskvi, dok su ključni problemi ostali vezani za unutrašnji politički i medijski okvir. Tokom kampanje granica između državne komunikacije i poruka vladajuće partije bila je izrazito zamagljena, što je dodatno otežavalo razlikovanje između legitimne političke kampanje i šire propagandne infrastrukture. Zbog toga se mađarski slučaj može posmatrati kao primjer u kojem ruski uticaj nije nužno djelovao kroz upadljive i formalno atribuirane operacije, već kroz oslanjanje na već postojeće domaće političko-medijsko okruženje koje je bilo spremno da prihvati, prilagodi i dodatno amplifikuje slične poruke.

Zaključak

U analiziranim slučajevima Njemačke, Češke, Francuske i Mađarske rusko miješanje bilo je dominantno usmjereno na informacijski prostor, oblikovanje političkih percepcija birača i produbljivanje društvene polarizacije. Glavni instrumenti bili su dezinformacije, koordinisana amplifikacija sadržaja na društvenim mrežama, proxy i imitirani medijski kanali, te prilagodavanje proruskih narativa lokalnim političkim temama.

ZEMLJA	GLAVNE METODE MIJEŠANJA	DOMINANTNI NARATIVI	REAKCIJA DRŽAVE
Njemačka	Lažni i imitirani medijski sajtovi, pseudo-novinarski sadržaji, deepfake i AI materijali, mreže lažnih naloga i koordinisana amplifikacija na društvenim mrežama.	Migracije, ekonomska kriza, delegitimizacija elita, podrška Ukrajini kao teret i poruke koje su objektivno išle u korist AfD-u.	Njemačke vlasti su javno upozoravale na ruske operacije, atribuirale kampanju Storm-1516 i pozvale ruskog ambasadora na razgovor.
Češka	Proxy portali, rebrendirani propagandni kanali, anonimni TikTok naloz, Telegram i X amplifikacija, koordinisano širenje sadržaja preko digitalnih mreža.	Izborna prevara, anti-EU i anti-NATO poruke, antiukrajinski sadržaj, suverenizam i ekonomsko nezadovoljstvo.	Institucionalni odgovor bio je fokusiran na regulatornu saradnju sa platformama, preventivu i zaštitu izbornog integriteta.
Rumunija	Koordinisana TikTok kampanja, algoritamska amplifikacija, plaćena ili netransparentna promocija, sumnje na ilegalno finansiranje kampanje, sajber napadi, propaganda i dezinformacije.	Antisistemske poruke, anti-NATO i antiukrajinski stavovi, suverenizam, delegitimizacija establišmenta i prozapadnog kursa zemlje	Deklasifikacija bezbjednosnih dokumenata, poništavanje izbora od strane Ustavnog suda, istrage o finansiranju kampanje i postupak Evropske komisije protiv TikToka.
Francuska	Mreže pro-ruskih portala, impersonacija medija i institucija, targetiranje medija i fact-checkera, lažni dokumenti i operacije Portal Kombat i Matryoshka.	Diskreditacija podrške Ukrajini, podriivanje povjerenja u medije i institucije, proizvodnja haosa i nesigurnosti.	Francuska je preko VIGINUM-a javno mapirala i atribuirala ruske operacije, a Ministarstvo vanjskih poslova ih otvoreno osudilo.
Mađarska	Koordinisani Telegram sadržaj, ruski i ruski-povezani izvori, lokalna adaptacija proruskih poruka i njihovo prelijevanje na druge mreže i domaći medijski prostor.	Suverenitet, tvrdnje da EU i spoljne sile žele da uvuku Mađarsku u rat, poruke o „pro-ratnoj“ Evropi i mogućoj manipulaciji izbornim ishodom.	Odgovor na strano miješanje bio slabije javno profilisan, međunarodni posmatrači su ukazali na nejednake uslove kampanje i zamagljenu granicu između države i partije.

**Parlamentarni
i lokalni izbori
u Crnoj Gori
2027.godine**

04

Parlamentarni i lokalni izbori u Crnoj Gori 2027. godine

Crna Gora ulazi u izborni ciklus 2027. godine u uslovima produžene političke nestabilnosti, fragmentisanog partijskog sistema i izražene društvene polarizacije. Od promjene vlasti 2020. godine političku scenu karakterišu česte institucionalne krize, promjene vlada i pad povjerenja građana u ključne demokratske institucije. U takvom ambijentu izborni proces postaje posebno osjetljiv na unutrašnje političke manipulacije, ali i na spoljne uticaje.

Istovremeno, izborni proces dešava se u složenom regionalnom i geopolitičkom kontekstu. Politička kretanja u Srbiji i Republici Srpskoj reflektuju se na političku dinamiku u Crnoj Gori, posebno kroz mobilizaciju prosrpskog političkog bloka. U takvim okolnostima, izborni ciklus dobija i dimenziju šireg nadmetanja između različitih političkih i identitetskih narativa u regionu.

Dodatnu političku težinu izborima daje i činjenica da se iste godine očekuje da parlamentarni izbori budu održani zajedno sa lokalnim. To bi umnogome povećalo političke tenzije i značaj izbornog rezultata, jer bi izbori mogli predstavljati svojevrsni referendum o strateškom pravcu razvoja države.

Crna Gora je u protekloj deceniji ostvarila značajan napredak u procesu evropskih integracija i pozicionirana je kao jedna od najnaprednijih kandidata za članstvo u Evropskoj uniji na Zapadnom Balkanu. Međutim, unutrašnje političke podjele i konkurentski politički narativi – između snažno proevropskog kursa i ideja bližeg političkog povezivanja sa Beogradom i Moskvom – čine izborni proces posebno važnim za budući spoljnopolitički pravac države.

Zbog svega navedenog, izbori 2027. godine prevazilaze okvir redovnog demokrat-

skog ciklusa njihov ishod imati direktne implikacije na institucionalnu stabilnost, dinamiku evropskih integracija i dugoročnu geopolitičku orijentaciju Crne Gore. Upravo zbog toga se najavljeni izbori mogu posmatrati kao jedna od ključnih političkih prekretnica u savremenom razvoju države.

Izborna reforma

Parlamentarni i lokalni izbori u Crnoj Gori će se održati u junu 2027. godine. Imajući u vidu njihov značaj u kontekstu završne faze EU integracija, ključno je naglasiti potencijalne pravce stranog miješanja. Nedovršena izborna reforma predstavlja ulaznu tačku stranog miješanja u Crnoj Gori i potencijalni izvor nestabilnosti. Skupštinski Odbor za izbornu reformu formiran je 2023. godine. Zadatak Odbora je sprovođenje sveobuhvatne izborne reforme kroz usklađivanje zakonodavstva sa preporukama Evropske komisije i OEBS/ODIHR. Do sada su usvojene izmjene Zakona o finansiranju političkih subjekata i izbornih kampanja i Zakona o izboru odbornika i poslanika, kojima je uveden koncept održavanja lokalnih izbora u jednom danu, uz planirani termin 13. juna 2027. godine. Odbor je takođe zadužen za izradu predloga zakona o biračkom spisku, registrima prebivališta i boravišta, ali nije definisao dezinformacije i strano uplitanje kao predmet rada.

Slabosti Crne Gore u kontekstu stranog miješanja u izbore nijesu posljedica jedne izolovane bezbjednosne prijetnje, nego su zbir institucionalnih, pravnih, medijskih i društvenih slabosti koje spoljnim akterima olakšavaju uticaj na izborni proces. Ključni nedostatak je što izborni sistem i dalje funkcioniše uz nedovršena pravila i duži period neotklanjanje manjkavosti. Evropska komisija je u Izvještaju za Crnu Goru za 2025. godinu konstatovala da većina neriješenih preporuka OSCE/ODIHR još

nije sprovedena, uključujući one koje se odnose na biračko pravo, transparentnost, rješavanje sporova, nadzor nad finansiranjem kampanja i nadzor nad medijima. Isti izvještaj posebno naglašava da Crna Gora treba da zaštiti prostor od stranog miješanja i manipulacija informacijama, uključujući dezinformacije, te da izgradi otpornost na hibridne prijetnje usvajanjem strategije i pratećeg akcionog plana za njihovo suzbijanje. Stoga se može zaključiti da je osnovna slabost Crne Gore što pravni i institucionalni štiti protiv izbornog miješanja još nije dovoljno izgrađen.¹⁹

Izborni scenariji

Izborni ciklusi u Crnoj Gori u periodu 2016-2023. godine obilježeni su stranim uplitanjem. Dezinformacione kampanje rusko-srpskih proksija i kampanje uticaja oblikovale su javno mnjenje u predizbornom i postizbornom periodu. Imajući u vidu da su izbori 2027. godine potencijalna prekretnica države na EU putu, DFC je identifikovao ključne ranjivosti sistema koje mogu biti eksploatisane malignim aktivnostima trećih strana.²⁰

Period prije i nakon parlamentarnih izbora 2023. godine obilježen je narativom o viktimizaciji srpskog naroda u Crnoj Gori. Kancelarija direktora Nacionalne obavještajne službe SAD (ODNI) objavila je Godišnji izvještaj o globalnim bezbjednosnim rizicima. U dijelu o Zapadnom Balkanu navodi se da Rusija koristi državne i povezane strukture za kampanje usmjerene ka opstrukciji NATO i EU, uz promovisanje narativa o viktimizaciji Srba u BiH, Crnoj Gori i Srbiji.²¹ Narativ o ambasadoristanu – konstrukciji da zapadne ambasade ne dozvoljavaju ulazak Srbima u 44. Vladu plasirao je Milan Knežević, predsjednik DNP u maju 2023. godine. Taj koncept čini okosnicu djelovanja prosrpskih struktura u Crnoj Gori i predstavlja ključni instrument za kanalisanje dru-

tveno-političke destabilizacije. Narativom o diskriminaciji prema nacionalnim i etničkim Srbima prosrpski državni i ne-državni akteri stvaraju uslove za kandidovanje tema koje polarizuju društvo. U tom smislu, teme uvođenja u Ustav srpskog jezika kao službenog i narodne trobojne zastave mogu polarizovati javnost. Takođe, insistiranje na tim temama u predizbornom ambijentu omogućilo bi režimu u Beogradu jednostavniji upliv u demokratske procese u državi.²²

Instrumenti stranog uticaja

Srpska pravoslavna crkva (SPC) raspolaže izraženim mobilizacionim kapacitetom, zbog čega predstavlja relevantan društveni faktor sa potencijalom političkog uticaja u izbornim procesima u Crnoj Gori. Dosadašnja praksa ukazuje da je SPC bila aktivna u periodima pojačanih društveno-političkih tenzija, uključujući i izborne procese. Njeno djelovanje prevazilazi isključivo vjerski okvir i ulazi u sferu nacionalne i političke mobilizacije.²³

Posebno je značajno to što SPC u kontinuitetu koristi narativ o zaštiti tradicionalnih vrijednosti, vjere, naroda i svetinja, naročito uoči važnih društvenih i političkih događaja. Takav obrazac bio je uočljiv i pred lokalne izbore u Kotoru i Podgorici u septembru 2024. godine. Tada je, kroz široko postavljenu svešteničku infrastrukturu, sa liturgija i javnih okupljanja emitovana poruka sa snažnim identitetsko-političkim sadržajem. Na taj način je kreiran ambijent pogodan za političku homogenizaciju biračkog tijela, prije svega u korist prosrpskih političkih opcija.²⁴

Dodatni bezbjednosni rizik proizlazi iz činjenice da su pojedini visoki predstavnici SPC pokazivali spremnost da se direktno ili indirektno stave na raspolaganje političkim akterima čiji programi korespondiraju

sa srpskim nacionalnim i ruskim geopolitičkim interesima u regionu. Takva pozicija SPC otvara prostor za njenu instrumentalizaciju u procesu političkog uticaja, posebno u uslovima izražene društvene dihotomije i oslabljenih institucionalnih mehanizama otpornosti.²⁵

U kontekstu parlamentarnih izbora u Crnoj Gori 2027. godine, poseban značaj imaju kulturno-vjerske i simboličke aktivnosti koje SPC promovise, naročito one vezane za inicijativu vraćanja Zavjetne kapele na Lovćenu. Takve aktivnosti ne treba posmatrati isključivo kao pitanje religijskog ili kulturnog identiteta, već i kao potencijalni instrument strateške pripreme terena za pojačavanje društvenih tenzija. Manifestacijama poput obilježavanja 100 godina od obnove Njegoševe kapele kreiraju se narativni, simbolički i informacioni uslovi za intenziviranje identitetskih podjela i moguće izazivanje političkih kriza.²⁶

U najnepovoljnijem scenariju, takve aktivnosti mogu biti iskorišćene za destabilizaciju predizbornog ambijenta, delegitimizaciju proevropskih politika, usporavanje procesa evropskih integracija i dodatno antagonizovanje crnogorskog društva. Kontinuitet sličnih poruka i javnih najava predstavnika SPC ukazuje da je neophodno bezbjednosno i politički pažljivo pratiti njeno djelovanje u susret izborima 2027. godine. Posebno je to značajno u dijelu koji se odnosi na mogućnost političke mobilizacije, koordinisanog narativnog djelovanja i uticaja na izborni proces.

Potencijal za destabilizaciju

U Crnoj Gori postoji snažna infrastruktura za strano uplitanje na parlamentarnim i lokalnim izborima koji će se održati u junu 2027. godine. Snaga te mreže bila je vidljiva nakon incidenta sa migrantima na Zabjelu u Podgorici u oktobru 2025. godine. Tom prilikom kompletna infrastruktura

političkih aktera, pro-srpskih desničarskih organizacija i stranica na društvenim mrežama stavljena je u funkciju destabilizacije društveno-političkih prilika u Crnoj Gori. Imajući u vidu kompleksnost izbornih procesa u Crnoj Gori, identične strukture čine oslonac stranom faktoru prilikom izazivanja izbornih kriza. Takođe, potencijal tih struktura bio je jasno izražen prilikom postavljanja spomenika Pavlu Đurišiću u Zaostru kod Berana 2025. godine. Sinergija ekstremističkih struktura i djelova SPC predstavlja potencijalno najveći izvor nestabilnosti tokom važnih društveno-političkih dešavanja.

Evidentno miješanje Kremlja u izbornim procesima u EU nakon agresije na Ukrajinu, te snažna pro-ruska infrastruktura u Srbiji ukazuju na evoluciju pro-ruskih metoda stranog miješanja. Režim u Beogradu, ostaje potpuni oslonac Moskvi za plasiranje malignih operacija u regionu Zapadnog Balkana. U kontekstu crnogorskih izbora, interesi Moskve i Beograda su istovjetni. Približavanjem Crne Gore članstvu u EU ponovo su aktivirani narativi režima u Beogradu o Crnoj Gori kao o kriminalnoj državi.²⁷ U predizbornoj godini organizuju se događaji koji polarizuju društvo i sklanjaju EU agendu u drugi plan. Demokratska narodna partija Milana Kneževića inicirala je povlačenje odluke o priznanju Kosova u lokalnim parlamentima gdje obavlja vlast. Takođe, DNP je najavila da će Skupštini Crne Gore podnijeti Rezoluciju o poništenju priznanja nezavisnosti Kosova. Takva koordinisana aktivnosti već je organizovana 2023. godine, nakon nemira koji su se dogodili na sjeveru Kosova.²⁸

Pitanje biračkog spiska u Crnoj Gori može postati faktor destabilizacije uoči izbornog procesa 2027. godine. Udio upisanih birača u ukupnoj populaciji iznosi oko 88 odsto. Vladajuća koalicija taj podatak koristi kao argument za reviziju Zakona o prebivalištu, čiji bi stvarni efekat bio brisanje dijaspore iz biračkih registara. Takav po-

tez može dovesti do drastičnih promjena u biračkoj strukturi države, naročito ako se jednoj grupi istovremeno dodjeljuje državljanstvo i biračko pravo, dok se drugoj oduzima. Sve dosadašnje izmjene izbornog zakonodavstva usvajane su konsenzusom ili dvotrećinskom većinom, a sve susjedne države garantuju dijaspori pravo glasanja. Jednostrano mijenjanje pravila pred izbore 2027. otvara prostor za hibridni pritisak trećih strana na demokratske procese u državi.²⁹

Medijska scena Crne Gore ulazi u predizborni ciklus duboko podijeljena i strukturno ranjiva na strane uticaje. Četiri od pet televizija sa nacionalnom frekvencijom nijesu u vlasništvu lica iz Crne Gore, a dio njih se kroz vlasničku strukturu može direktno ili indirektno vezati za pojedince bliske režimu u Srbiji. Evropska komisija u godišnjim izvještajima konstatuje da je širenje uticaja putem medija iz regiona bilo posebno primjetno tokom izbornih perioda. Još direktniji vektor destabilizacije su prosrpske i prorusk digitalne platforme. Portali IN4S, Borba i Alo.me su ključne medijske platforme za promociju proruskih i prosrpskih narativa u Crnoj Gori.³⁰ Portal IN4S je u maju 2026. godine prodat srpskom tabloidu Alo. Novi vlasnik je beogradska kompanija Alo media system doo. To je u Crnoj Gori još jedna u nizu medijskih akvizicija kompanija ili pojedinca bliskih Aleksandru Vučiću. Preuzimanje IN4S portala je pokazatelj da Beograd želi dodatno da utiče na unutrašnje prilike u Crnoj Gori.

Incident na Zabjelu iz oktobra 2025. pokazao je kako treće strane mogu aktivirati već izgrađenu mrežu prosrpskih i proruskih naloga na društvenim mrežama u hibridne svrhe. Proruski i prokremaljski profili iskoristili su sukob crnogorskih građana i migranata za koordiniranu dezinformacionu kampanju, pri čemu su ključni nalozi generisali preko 200.000 pregleda na mreži X. U izbornom ciklusu 2027. identičan mehanizam može biti primijenjen s daleko

većim intenzitetom, od širenja dezinformacija do nacionalističkih provokacija.

Nove ruske operacije

Međunarodne sankcije i slabljenje ruskog uticaja u Evropi nakon agresije na Ukrajinu podstakli su primjenu novih ruskih taktika hibridnog djelovanja. Ključna taktika u novim okolnostima odnosila se na upotrebu društvenih mreža za širenje dezinformacija, malignih narativa i uticaj na glasačko tijelo u Americi. Ruske kompanije Design Agency, Structura i ANO Dialog koristile su mrežu internet domena za tajno širenje ruske propagande, slabljenje podrške Ukrajini i promovisanje proruskih politika na zapadu. Iza te sofisticirane mreže stajala je administracija predsjednika Ruske federacije na čelu sa Sergejem Kirijenkom.³¹ U septembru 2024., SAD su zaplijenile 32 internet domena koji su imitirali legitimne medije i medijske portale kako bi širili rusku propagandu.

Nakon razbijanja te mreže 2024, već u avgustu 2025. Kremlj formira Direktorata za strateško partnerstvo i saradnju. Na čelo tog tijela imenovan je Vadim Titov, bivši direktor Rosatom, dok je za nadzor Direktorata odgovoran Sergej Kirijenko.³² On je jedan od Putinovih najuticajnijih saradnika. Tokom svog mandata na čelu Rosatoma (2005–2016.) izgradio je globalnu mrežu regionalnih kancelarija koje su istovremeno funkcionisale kao platforma za komercijalne aktivnosti i kao infrastruktura za politički inženjering u stranim državama. Uporedo, Vladimir Putin je ukinuo direktorate za međuregionalne i kulturne veze sa stranim državama i za prekograničnu saradnju, a njihove funkcije koncentrisao u novom Direktoratu. Novoformirani direktorat dobio je proširena ovlašćenja koja se prvenstveno odnose na kontrolu svih instrumenata mekog i tvrdog uticaja u bliskom inostranstvu. Ključni instru-

Ključni instrumenti djelovanja Direktorata za strateško partnerstvo i saradnju:

- ↘ **Diplomatija prema zajednici nezavisnih država (ZND) i nepriznatim entitetima (Abhazija, Južna Osetija i Pridnjestrovlje)**
- ↘ **Koordinaciju medijskih i trol kampanja u inostranstvu**
- ↘ **Politički inženjering i izborni menadžment u stranim državama**
- ↘ **Energjski pregovori kao poluga geopolitičkog uticaja**



Slika 1: Sergej Kirijenko Izvor/ Ruska predsjednička administracija

menti podrazumijevaju: diplomatiju prema Zajednici nezavisnih država (ZND) i nepriznatim entitetima (Abhazija, Južna Osetija i Pridnjestrovlje), koordinaciju medijskih i trol kampanja u inostranstvu, politički inženjering i izborni menadžment u stranim državama, te energjske pregovore kao polugu geopolitičkog uticaja. Jedan od glavnih Kirijenkovih saradnika za oblikovanje proruskog narativa na Balkanu je Konstantin Zatulin. On obavlja funkciju zamjenika Odbora Državne dume za poslove ZND, evroazijske integracije i odnose sa sunarodnicima.³³ Takođe, Zatulin i bivši ambasador Srbije u Rusiji Slavenko Terzić osnovali su Ruski Balkanski centar u Beogradu.³⁴ Terzić, jedan od glavnih promotera proruskih narativa, zastupa tezu da je Rusija trenutno nedovoljno prisutna na Balkanu.³⁵ On je 11. maja. 2026. godine odlikovan najvećim partijskim odlikovanjem Nove srpske demokratije – Ordenom Marka Dakovića. Odlikovao ga je predsjednik NSD i Skupštine Crne Gore Andrija Mandić.³⁶

Istorijski revizionizam i negacionizam predstavljaju kohezioni faktor koji vezuje SPC i proruske desničarske strukture. Krucijalnu ulogu u konsolidovanju tih elemenata ima mitropolit budimljansko-niški Metodije. Nakon što je u maju 2025.



Slika 2: Andrija Mandić odlikuje Slavenka Terzića Ordenom Marka Dakovića 11.maj 2026.godine / Izvor: Borba.me



Slika 3: Srpski patrijarh Porfirije uručuje orden svetog kneza Lazara Alekseju Lihčakovu 21. Februar 2026. Godine Izvor: SPC

godine unaprijeden u mitropolita SPC, postao je glavna figura koja okuplja prorusk i prosrpske ekstremne elemente.³⁷ Metodije je zajedno sa predstavnicima četničkog pokreta iz Crne Gore odlikovao komandanta 72. brigade za specijalne operacije Miroslava Talijana. Tom prilikom, njemu je dodijeljeno vojvodsko zvanje.³⁸

Kirijenkove prethodne veze sa Rosatomom i nadzorna uloga u Direktoratu za strateško partnerstvo i saradnju indikativne su sa pozicije stranog malignog uticaja. Ruska nuklearna energija i državna kompanija Rosatom ne nalaze se pod direktnim sankcijama EU. Ta činjenica otvorila je prostor zvaničnoj Moskvi da sačuva ili proširi prostor za djelovanje u bliskom inostranstvu. U modelu plasiranja stranog uticaja nuklearna energija predstavlja novu vid ruskog hibridnog djelovanja. Nuklearni projekti stvaraju višedecenijsku zavisnost države primaoca od ruskog goriva, tehnologije, obuke kadrova, održavanja, regulatorne ekspertize, finansiranja i političke koordinacije. Najbolji primjer takvog pristupa je mađarski projekat Pakš II. Na osnovu međudržavnog sporazuma Rusije i Mađarske iz januara 2014. godine, Rosatom je dobio mogućnost da izgradi dva nova nuklearna



Slika 4: Sastanak predstavnika Vlade Srbije sa delegacijom Rosatoma 13. Februar 2025. Godine / Izvor: RTV Vojvodina

bloka na lokaciji Paks. Projekat predviđa dva ruska reaktora VVER-1200. Izgradnja novog bloka započeta je u februaru 2026, čime je projekat formalno dobio status nuklearne elektrane u izgradnji. Rusija je obezbijedila i državni kredit do 10 milijardi eura, kojim se finansira oko 80 odsto vrijednosti projekta.³⁹

U tom kontekstu treba posmatrati i otvaranje prostora za nuklearnu saradnju Rusije i Srbije. U februaru 2025. tadašnji premijer Srbije Miloš Vučević razgovarao je sa generalnim direktorom Rosatoma Aleksejem Lihčevom o saradnji u energetici, zdravstvu i drugim strateškim sektorima. Godinu kasnije, Lihčev je u Beogradu izjavio da je Rosatom spreman da Srbiji ponudi projekte izgradnje nuklearne elektrane, bilo kao gotovo potpuno ruski projekat, bilo kroz međunarodni konzorcijum.⁴⁰ Njemu je patrijarh SPC Porfirije uručio orden Svetog kneza Lazara za neizmeran doprinos unaprijeđenju i očuvanju hrišćanske kulture i pravoslavnog nasleđa širom sveta. Lihčev je i direktor ruske fondacije Hrišćansko nasleđe i kultura.⁴¹

Potencijalna saradnja Srbije i Rusije u nuklearnoj energiji indikativna je u kontekstu izlaska ruskog kapitala iz Naftne industrije Srbije (NIS). Američke sankcije prema NIS, uvedene zbog ruskog vlasništva u kontekstu agresije na Ukrajinu, dovele su do zahtjeva za izlazak Gazprom Nefta i Gazproma iz vlasničke strukture. Vlada Srbije je u novembru 2025. godine saopštila da SAD traže potpunu promjenu vlasništva ruskim akcionara, odnosno, izlazak ruskog vlasništva iz NIS.

DFC je ranije dokumentovao kako su uslovi koji su prethodili moldavskim parlamentarnim izborima 2025. analogni situaciji u Crnoj Gori.⁴² Ruska operacija u Moldaviji koristila je trol farme i lažne naloge na društvenim mrežama, instrumentalizaciju Pravoslavne crkve za distribuciju anti-EU propagande i finansiranje proruskih kandidata kroz tajne kanale. Isti operativni priručnik koji je testiran u Moldaviji isproban je u Mađarskoj (izbori, april 2026.).

DFC procjenjuje da postoji realan rizik da se isti ili prilagođeni obrasci djelovanja pokušavaju primijeniti i u Crnoj Gori

u susret parlamentarnim izborima 2027. godine. Dostupni indikatori ukazuju da će mreža povezana sa strukturama iza kojih stoji Sergej Kirijenko biti uključena u izborne procese u Crnoj Gori naredne godine. Kroz koordinisano djelovanje u informacionom, političkom i društveno-vjerskom prostoru, ta mreža će nastojati da jača anti-EU narative i podrži aktere bliske ruskim i prosrpskim interesima.

Rusija postepeno gubi politički uticaj na Balkanu, ali upravo zbog toga postaje spremnija da koristi svaku dostupnu priliku kako bi usporila ili zaustavila proces evropskih integracija, produbila društvene podjele i delegitimizovala prozapadni kurs država regiona. Crna Gora, kao članica NATO i zemlja kandidat za članstvo u EU, ostaje jedna od ključnih meta takvog djelovanja. Zbog toga parlamentarni izbori 2027. godine neće biti samo unutrašnje političko nadmetanje, već važan test otpornosti crnogorskih institucija, medijskog prostora i demokratskog poretka na spoljne autoritarne uticaje.

**Preporuke
za jačanje otpornosti i
zaštitu izbornog procesa
u predizbornom periodu
u Crnoj Gori**

05

Parlamentarni i lokalni izbori 2027. godine zahtijevaju sveobuhvatan pristup zaštite izbornog procesa, jer se rizici stranog miješanja ne svode samo na plasiranje dezinformacija ili pojedinačne kampanje uticaja. Malignim stranim uticajem se može djelovati istovremeno kroz medije, društvene mreže, političke aktere, vjerske i identitetske narative, finansijske kanale, regionalne proksije i institucionalne slabosti. Zbog toga odgovor države, civilnog društva i medija treba biti pravovremen, koordinisan i zasnovan na jasnoj procjeni rizika.

➤ **Prioritet 1:** uspostavljanje institucionalnog mehanizma za praćenje i odgovor na strano miješanje u izborni proces. Vlada, Skupština, Agencija za nacionalnu bezbjednost, Državna izborna komisija, Agencija za elektronske medije, Agencija za sprečavanje korupcije, Ministarstvo unutrašnjih poslova i relevantne regulatorne institucije treba da uspostave stalno koordinaciono tijelo za izborni integritet. Ono bi pratilo rizike od stranog miješanja, razmjenjivalo informacije, identifikovalo potencijalne incidente i javno komuniciralo provjerene nalaze. Posebno je važno da se strano miješanje, informaciona manipulacija i hibridne prijetnje formalno prepoznaju kao dio izborne bezbjednosti, jer postojeći institucionalni okvir još uvijek nije dovoljno prilagođen novoj prirodi prijetnji.

➤ **Prioritet 2:** odnosi se na završetak izborne reforme i zatvaranje pravnih praznina koje mogu biti iskorišćene za destabilizaciju. Neophodno je da se pitanja biračkog spiska, prebivališta, finansiranja kampanja, medijskog predstavljanja, digitalnog oglašavanja i nadzora nad kampanjama riješe prije ulaska u najintenzivniju fazu predizbornog perioda. Svaka promjena izbornih pravila mora biti sprovedena transparentno, inkluzivno i uz najširi mogući politički konsenzus. Jednostrane ili kasne izmjene izbornih pravila mogu postati okidač za političku krizu, delegitimizaciju procesa i hibridni pritisak trećih strana. Posebnu pažnju treba posvetiti zaštiti biračkog prava dijaspore i sprečavanju narativa koji pitanje biračkog spiska mogu pretvoriti u instrument identitetske polarizacije.

➤ **Prioritet 3:** je jačanje transparentnosti političkog finansiranja i sprečavanje prikrivenog stranog subvencionisanja kampanja. Iskustva evropskih država pokazuju da strani uticaj ne funkcioniše samo kroz propagandu, već i kroz netransparentnu podršku političkim akterima, udruženjima, medijima, influencerima, konsultantskim strukturama i digitalnim kampanjama. Agencija za sprečavanje korupcije i nadležni organi treba da unaprijede nadzor nad finansiranjem političkih subjekata i kampanja na društvenim mrežama. Potrebno je uvesti obavezu detaljnog izvještavanja o digitalnom oglašavanju, angažovanju marketinških agencija, političkih konsultanata, influensera i medijskih posrednika.

➤ **Prioritet 4:** sistematsko praćenje informacionog prostora. U predizbornom periodu treba uspostaviti stalni monitoring tradicionalnih medija, portala, društvenih mreža i zatvorenijih komunikacionih kanala, poput Telegram i Vajber grupa i koordinisanih mreža na platformama X, Fejsbuk, Instagram, Tik Tok i Jutjub. Monitoring ne treba da bude usmjeren samo na pojedinačne lažne vijesti, već na narativne obrasce, koordinisano ponašanje, vještačku amplifikaciju, mreže lažnih naloga, zloupotrebu vještačke inteligencije, dipfejk sadržaje i pokušaje diskreditacije izbornih institucija.

➤ **Prioritet 5:** odnosi se na odgovornost digitalnih platformi. Državne institucije, regulatorna tijela i civilno društvo treba da uspostave direktne komunikacione kanale sa velikim platformama prije početka kampanje. Cilj je da se brzo prijavljuju koordinisane manipulacije, lažno predstavljanje medija i institucija, dipfejk sadržaji, plaćene političke kampanje bez transparentnog izvora i mreže koje vještački pojačavaju polarizujuće narative.

➤ **Prioritet 6:** zaštita medijskog prostora. Crna Gora mora ojačati transparentnost medijskog vlasništva, finansiranja i uređivačkih veza sa regionalnim političkim i poslovnim strukturama.

➤ **Prioritet 7:** jačanje sajber bezbjednosti izbornih i državnih institucija. Državna izborna komisija, opštinske izborne komisije, Ministarstvo unutrašnjih poslova, registri birača, medijske kuće i ključne državne institucije moraju proći bezbjednosne provjere informacionih sistema prije početka kampanje. Potrebno je izraditi protokole za reaganje u slučaju sajber napada, curenja podataka, DDoS napada, kompromitovanja komunikacionih kanala ili objavljivanja falsifikovanih dokumenata. Posebnu pažnju treba posvetiti mogućnosti da se osujete sajber incidenti koji mogu da se iskoriste za širenje narativa o nelegitimnosti izbora, krađi glasova ili nesposobnosti institucija da zaštite proces.

➤ **Prioritet 8:** strateška komunikacija države. Institucije ne smiju reagovati tek nakon što dezinformacija postane dominantna tema. Potrebno je unaprijed pripremiti jasne komunikacione protokole, javne kanale za provjeru informacija i brze reakcije na incidente. Državna izborna komisija, policija, tužilaštvo, regulatorna tijela i Vlada moraju komunicirati precizno, pravovremeno i bez političke instrumentalizacije. Čutanje institucija u kriznim situacijama otvara prostor za manipulacije, a neusklađene poruke dodatno proizvode nepovjerenje.

➤ **Prioritet 9:** odnosi se na jačanje uloge civilnog društva, akademske zajednice i nezavisnih eksperata. Organizacije koje se bave monitoringom izbora, dezinformacijama, digitalnim pravima, medijima i bezbjednošću treba da budu uključene u sistem rane detekcije rizika. Civilno društvo može imati ključnu ulogu u mapiranju narativa, otkrivanju koordinisanih kampanja, edukaciji građana i povezivanju sa međunarodnim mrežama za praćenje stranog miješanja.

Zaključak:

Crna Gora treba pravovremeno da razvije poseban plan zaštite izbornog procesa od stranog miješanja, koji bi objedinio institucionalne, regulatorne, bezbjednosne, medijske i društvene mjere. Takav plan treba da bude usklađen sa evropskim standardima, preporukama Evropske komisije i iskustvima država koje su već bile izložene intenzivnim operacijama stranog uticaja. U tom smislu, izbori 2027. godine predstavljaju ne samo politički, već i bezbjednosni i demokratski test za Crnu Goru. Njihova zaštita mora početi prije formalnog početka kampanje, jer se hibridne operacije najčešće pripremaju mnogo ranije nego što postanu vidljive široj javnosti.

Reference:

- 1** Mira Milosevich, 'Russia's Westpolitik and the European Union', *Center for Strategic and International Studies*, 8 July 2021, available at: <https://www.csis.org/analysis/russias-westpolitik-and-european-union>
- 2** NATO, 'Countering Hybrid Threats', *North Atlantic Treaty Organization*, updated 29 January 2026, available at: <https://www.nato.int/en/what-we-do/deterrence-and-defence/countering-hybrid-threats>
- 3** European External Action Service, 'Countering Hybrid Threats', *EEAS*, updated 19 March 2026, available at: https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-action-countering-hybrid-threats_en
- 4** Max Bergmann, 'The Transatlantic Alliance in the Age of Trump: The Coming Collisions', *Center for Strategic and International Studies*, 14 February 2025, available at: <https://www.csis.org/analysis/transatlantic-alliance-age-trump-coming-collisions>
- 5** The Federal Returning Officer, '2025 Bundestag Election: Final Result', *Bundeswahlleiterin*, 14 March 2025, available at: https://www.bundeswahlleiterin.de/en/info/presse/mitteilungen/bundestag-swahl-2025/29_25_endgueltiges-ergebnis.html
- 6** EU DisinfoLab, 'Doppelgänger Hub', *EU DisinfoLab*, available at: <https://www.disinfo.eu/doppelganger-hub/>
- 7** CeMAS, 'The Pro-Kremlin Disinformation Campaign Doppelgänger in Germany', Center für Monitoring, Analyse und Strategie, 11 November 2024, accessed 4 May 2026.
- 8** Alliance4Europe, 'Storm-1516 and R-FBI: Russian Attempts to Interfere in the German Elections', *Alliance4Europe*, 13 February 2025, available at: <https://alliance4europe.eu/storm-1516-german-elections>
- 9** Reuters, 'Berlin Summons Russian Ambassador over Increase in Hybrid Attacks', *Reuters*, 12 December 2025, available at: <https://www.reuters.com/world/berlin-summons-russian-ambassador-over-increase-hybrid-attacks-2025-12-12/>
- 10** Chamber of Deputies of the Parliament of the Czech Republic, 'Results of the 2025 Parliamentary Elections', *Parliament of the Czech Republic*, 6 October 2025, available at: <https://pspen.psp.cz/news/results-of-the-2025-parliamentary-election/>
- 11** Anton Zverev and Christian Lowe, 'Anonymous TikTok Accounts Backing Radical Parties before Czech Vote, Study Finds', *Reuters*, 28 September 2025, available at: <https://www.reuters.com/business/media-telecom/anonymous-tiktok-accounts-backing-radical-parties-before-czech-vote-study-finds-2025-09-28/>
- 12** GLOBSEC, Debunk.org, ISD, DEN Institute and Alliance4Europe, 'Assessment of Foreign Information Manipulation and Interference in the 2025 Czech Parliamentary Election', *FIMI-ISAC Election Report*, December 2025, available at: https://alliance4europe.eu/vyp-content/uploads/2025/12/FIRT-24_Globsec_Czech-Election-Report.pdf
- 13** Reuters, 'Romania Was Target of "Aggressive Hybrid Russian Attacks" during Elections, Security Council Says', *Reuters*, 4 December 2024, available at: <https://www.reuters.com/world/europe/romania-was-target-aggressive-hybrid-russian-attacks-during-elections-security-2024-12-04/>
- 14** Agerpres, 'Declassified Documents from CSAT: Romania, Target of Russian Hybrid Actions; Georgescu's Campaign', *Agerpres*, 4 December 2024, available at: <https://agerpres.ro/2024/12/04/declassified-documents-from-csat-romania-target-of-russian-hybrid-actions-georgescu-s-campaign-f-1398576>
- 15** Radio Free Europe/Radio Liberty, 'Romanian Elections Targeted by "Aggressive Hybrid Russian Action"', *RFE/RL*, 4 December 2024, available at: <https://www.rferl.org/a/romania-russia-election-interference-tiktok/33227010.html>

16 Associated Press, 'French President Macron Calls a Snap Legislative Election after Defeat in EU Vote', *AP News*, 9 June 2024, available at: <https://apnews.com/article/07b742fe000170af8ec410e2922bf23e2>

17 VIGINUM, 'Portal Kombat: A Structured and Coordinated Pro-Russian Propaganda Network', *Secrétariat général de la défense et de la sécurité nationale*, February 2024, available at: https://www.sgdsn.gov.fr/files/files/20240212_NP_SGDSN_VIGINUM_PORTAL-KOMBAT-NETWORK_ENG_VF.pdf

18 Reuters, 'Russian "Disinformation" Hyped Paris Bedbug Scare, French Minister Says', *Reuters*, 1 March 2024, available at: <https://www.reuters.com/world/europe/russian-disinformation-hyped-paris-bedbug-scare-french-minister-says-2024-03-01/>

19 EUME, 'Izveštaji EU o napretku Crne Gore', *EUME*, available at: <https://www.eu.me/izvjesta-ji-eu-o-napretku-crne-gore/>

20 Digitalni forenzički centar, 'Operacije uticaja u susret formiranja vlade', *DFC*, 11 September 2023, available at: <https://dfc.me/operacije-uticaja-u-susret-formiranja-vlade/>

21 Office of the Director of National Intelligence, 'Annual Threat Assessment of the U.S. Intelligence Community', *ODNI*, March 2025, available at: <https://www.dni.gov/files/ODNI/documents/assessments/ATA-2025-Unclassified-Report.pdf>

22 Veliša Kadić, 'Crnogorski jarboli bez trobojke: Za znamenje srpskog naroda u Crnoj Gori neće biti mesta u državnim institucijama', *Novosti*, 4 May 2026, available at: <https://www.novosti.rs/crna-gora/vesti/1603275/crnogorski-jarboli-bez-trobojke-znamenje-srpskog-naroda-crnoj-gori-neece-biti-mesta-drzavnim-institucijama>

23 Dragana Šćepanović, 'Amfilohije: Vlastoljublje nas je okrenulo protiv Rusije', *Vijesti*, 16 August 2014, available at: <https://www.vijesti.me/vijesti/drustvo/222348/amfilohije-vlastoljublje-nas-je-okrenulo-protiv-rusije>

24 Digitalni forenzički centar, 'Analiza lokalnih izbora', *DFC*, 27 September 2024, available at: <https://dfc.me/analiza-lokalnih-izbora/>

25 Srpska pravoslavna crkvena opština Herceg Novi, 'Дочек Његове светости патријарха српског Г. Порфирија у Бијелој - Херцег Новом', *SPCO Herceg Novi*, 20 September 2024, available at: <https://www.spc-o-herceg-novi.com/tpost/tcnjnt3y4l-dochek-egove-svetosti-patriarha-srpskog>

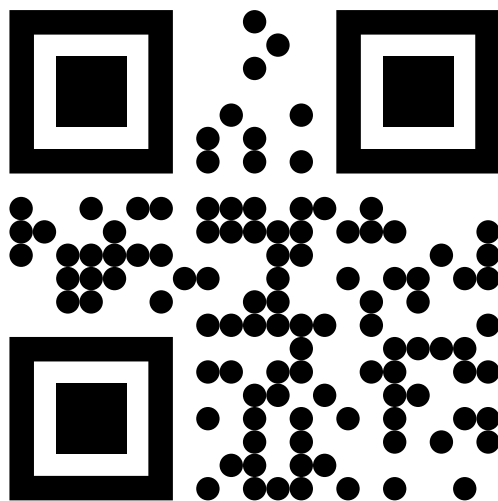
26 The Royal Family of Serbia, 'ИЗЛОЖБА „100 ГОДИНА ОД ОБНОВЕ ЊЕГОШЕВЕ КАПЕЛЕ“ У КРАЉЕВСКОМ ДВОРУ', *The Royal Family of Serbia*, 19 November 2025, available at: <https://royalfamily.org/cir/izlozba-100-godina-od-obnove-njegoseve-kapele-u-kraljevskom-dvoru/>

27 Radio Televizija Crne Gore, 'Brnabić: Dva klana iz Crne Gore najopasnija na svijetu, to nije moguće bez podrške države', *RTCG*, 17 December 2025, available at: <https://rtcg.me/vijesti/region/791014/-brnabic-dva-klana-iz-crne-gore-najopasnija-na-svijetu-to-nije-moguće-bez-podrške-drzave.html>

28 Kosovo Online, 'Analitičari: Inicijativa da Crna Gora povuče priznanje Kosova emotivno jasna, ali teško ostvariva', *Kosovo Online*, 2 May 2026, available at: <https://www.kosovo-online.com/vesti/politika/analiticari-inicijativa-da-crna-gora-povuce-priznanje-kosova-emotivna-jasna-ali>

29 Borba, 'Očekuje li se rasplet skandala koji traje decenijama: Konačno isplivavaju prvi podaci o mahinacijama koje je bivši režim radio sa biračkim spiskom, kreće li se u čišćenje?', *Borba.me*, 3 May 2026, available at: <https://borba.me/ocekuje-li-se-rasplet-skandala-koji-traje-decenijama-konacno-isplivavaju-prvi-podaci-o-mahinacijama-koje-je-bivsi-rezim-radio-sa-birackim-spiskom-krece-li-se-u-ciscenje/>

- 30** Lela Šćepanović, 'Od pet crnogorskih televizija četiri u vlasništvu struktura iz Srbije', *Radio Slobodna Evropa*, 6 January 2022, available at: <https://www.slobodnaevropa.org/a/crna-gora-mediji-vlasnistvo-srbija/31642265.html>
- 31** U.S. Department of Justice, 'Justice Department Disrupts Covert Russian Government-Sponsored Foreign Malign Influence Operation Targeting Audiences in the United States and Elsewhere', *U.S. Department of Justice*, 4 September 2024, available at: <https://www.justice.gov/archives/opa/pr/justice-department-disrupts-covert-russian-government-sponsored-foreign-malign-influence>
- 32** ТАСС, 'Песков: Кириенко будет курировать управление по стратегическому партнерству в АП', ТАСС, 31 August 2025, available at: <https://tass.ru/politika/24916359>
- 33** Поредак, 'Константин Затулин је упоредио протесте у Србији са акцијама у Белорусији 2020. године', Поредак, available at: <https://poradak.rs/akcijama-u-belorusiji-2020-godine/>
- 34** Руски Балкански центар, 'О центру', Руски Балкански центар, available at: <https://sr.rbcentr.com/centre>
- 35** Руски Балкански центар, 'Академик Славенко Терзић: Балкан под протекторатом, не видим поуздане савезнике у ЕУ и НАТО', Руски Балкански центар, 2026, available at: <https://sr.rbcentr.com/tpost/ij91kp2v4l-akademik-slavenko-terzi-balkan-pod-prote>
- 36** Borba, 'Nova srpska demokratija proslavila Svetog Vasilija Ostroškog u Pljevljima; Mandić: Okosnica smo sadašnje vlasti, politika pomirenja će dugoročno biti najveći pobjednik!', Borba.me, 11 May 2026, available at: <https://borba.me/nova-srpska-demokratija-proslavila-svetog-vasilija-ostroskog-u-pljevljima-mandic-okosnica-smo-sadasnje-vlasti-politika-pomirenja-cc-dugorocno-biti-najveci-pobjednik/>
- 37** Antena M, 'Postavljen spomenik Pavlu Đurišiću u Gornjem Zaostru', *Antena M*, 7 August 2025, available at: <https://www.antenam.net/clanak/376434-postavljen-spomenik-pavlu-djurisicu-u-gornjem-zaostru>
- 38** Aloonline, 'Sabranje koje se pamti: Snažne poruke mitropolita Metodija odjeknule Srbijom', *Aloonline.me*, 17 March 2026, available at: <https://aloonline.me/identitet/duhovnost/101009559/sabranje-koje-se-pamti-snazne-poruke-mitropolita-metodija-odjeknule-srbijom.html>
- 39** Paks II Ltd., 'Letter of Intent by Hungary and Russia regarding the Training of Nuclear Specialists', *Paks II*, 17 February 2015, available at: <https://www.paks2.hu/web/paks-2-en/w/letter-of-intent-by-hungary-and-russia-regarding-the-training-of-nuclear-specialists>
- 40** Radio-televizija Vojvodine, 'Vučević sa direktorom Rosatoma o saradnji u oblasti energetike', *RTV*, available at: https://rtv.rs/sr_lat/politika/vucevic-sa-direktorom-rosatoma-o-saradnji-u-oblasti-energetike_1606338.html
- 41** рпска православна црква, 'Патријарх Порфирије уручио орден Светог кнеза Лазара г. Алексеју Лихачову, великом добротвору Српске Цркве', Српска православна црква, 21 February 2026, available at: <https://www.spc.rs/sr/news/patrijarh/15805.patrijarh-porfirije-urucio-orden-svetog-kneza-lazara-g-alekseju-lihacovu-velikom-dobrotvoru-srpske-crkve.htm>
- 42** Digital Forensic Center, 'Infrastructure of Russian Influence in the Western Balkans', *DFC*, 2 December 2025, available at: <https://dfc.me/en/infrastructure-of-russian-influence-in-the-western-balkans/>



www.dfc.me

Pratite nas na društvenim mrežama:

